

În primăvara anului 1980, un colectiv condus de Radu Popa de la Institutul de Arheologie din București, a întreprins o perieghză în nordul județului Gorj¹. Cu această ocazie a fost descoperită o stațiune preistorică aflată pe valea superioară a Motrului, în zona localității Călugăreni, comuna Padeș, pe locul denumit de localnici „La morminți”. Locul „La morminți” se găsește pe un bot al terasei din dreapta Motrului, avînd o lungime de circa 400 m și o lățime de 100–150 m, îngustîndu-se treptat către capătul de vest pe care îl înconjoară apa riului. Spre vest, botul de terasă este străjuit de un deal stîncos de calcar numit „Piatra”. La circa 300 m de la poalele Pietrei, terasa este tăiată de șoseaua Padeș—Valea Mare, partea dinspre asfințit purtînd numele de „Morminții mari”, iar cea dinspre răsărit, de dincolo de șosea, numele de „Morminții mici”. Localitatea Călugăreni începe imediat de la nord de botul de terasă. Spre sud terasa se ridică brusc cu circa 15–10 m deasupra luncii, avînd aspectul unei „bariere” care oprește accesul spre izvoarele Motrului. Așezarea de la „Morminți” se găsește de fapt chiar în capătul de nord al depresiunii Padeș—Apa Neagră, avînd o altitudine medie de 350 m.

În momentul identificării sale stațiunea se afla într-o stare relativ precară, datorită atît eroziunii naturale, cît și activității localnicilor care obișnuiesc să sape gropi pentru lut, mai mult de un sfert din așezare fiind în acest fel distrusă. Această situație a impus efectuarea unei săpături arheologice chiar în cursul anului 1980. Săpătura a avut un caracter de salvare, restrîns, urmărindu-se în principal obținerea de date privind limitele, stratigrafia și durata așezării².

A fost trasată o secțiune S_1 , perpendiculară pe marginea de nord a botului de terasă, orien-

tată NVN—ESE, cu dimensiunile de $17,50 \times 4$ m, segmentată în patru suprafețe de 4×4 m cu martori intermediari de 0,50 m între ele și notate cu siglele S_1A , B, C și D (fig. 1). S-a căutat în acest fel ca, alături de săpătura în adîncime, să se poată efectua și o cercetare în suprafață a eventualelor complexe. Datorită unor condiții obiective — forța de muncă redusă, duritatea solului — săpătura nu a atins pămîntul viu, ajungîndu-se numai la adîncimea de 0,40–0,45 m. Pentru acest motiv nu a fost desenat profilul secțiunii, urmînd ca acest lucru să se facă în campania următoare. Observații stratigrafice au fost făcute însă și, conform acestora, situația se prezintă în felul următor:

- sol vegetal, gros de circa 0,05 m, în care se găsește material arheologic antrenat de arături;
- pămînt negru-cenușiu cu pietriș mărunt, cioburi, bucăți de cărbune, pietre, gros de circa 0,15–0,20 m;
- pămînt negru cu mult chirpic, cioburi, cărbune, urme de arsură, pietre mari, gros de circa 0,10–0,15 m;
- pămînt brun închis, mai afînat, cu multe cioburi, oase de animale, pietre.

În cursul săpăturii au fost identificate o serie de complexe după cum urmează:

Locuința nr. 1 (Loc.₁) — A apărut în S_1C la $-0,28$ m și se adîncește în solul brun închis, aparținînd probabil tipului de locuință bordei. În S_1C s-a surprins latura dinspre nord și colțul de nord-est, locuința fiind orientată aproximativ est-vest. Planul pare să fie rectangular, cu colțurile rotunjite. În umplutură s-au găsit numeroase fragmente ceramice, pietre și oase de animale. Cercetată parțial, urmează ca în campania din anul 1981 să fie dezvelită și cercetată în întregime.

Groapa nr. 1 (Gr.₁) — A apărut în S_1B ca o pată de culoare închisă. Nivelul său de săpare se află la $-0,10$ m și este reprezentat printr-o dungă de arsură prezentă pe toate profilele secțiunii. Fundul gropii se află la $-0,32$ m. Diametrul gurii este de 0,40 m. Groapa se găsește parțial sub profilul de vest al secțiunii. Umplutura constă din pămînt negru, cenușă, pietriș trecut prin foc, bucăți de zgură, cărbuni și doar cîteva cioburi dintr-o pastă cărămizie, zgrunțuroasă, provenind de la un vas borcan lucrat la roata de mînă.

¹ Colectivul de perieghză a fost alcătuit din dr. Radu Popa, conducătorul colectivului, și Ion Chicideanu de la Institutul de Arheologie București, Venera Rădulescu de la Muzeul de Istorie al RSR, Petre Gherghe și Gheorghe Calotoiu de la Muzeul Județean Gorj din Tîrgu-Jiu. Un sprijin deosebit l-am primit în cursul perieghzei ca și al săpăturilor, din partea tovarășului dr. Ion Mocioi, președintele CJCES Gorj și a tovarășei Elena Udriște directoarea Muzeului Județean Gorj. Le aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

² Finanțarea săpăturilor arheologice a fost asigurată de către Muzeul Județean Gorj, instituție la care se păstrează materialul arheologic și documentația de săpătură.

Groapa nr. 2 (Gr.₂) — A apărut în S₁A la -0,32 m, nivelul său de săpare aparținând straturii de pământ negru cu mult chirpici. Umplutura gropii constă din pământ negru, bucăți de chirpici, cărbune, cioburi, pietre. Diametrul gurii este de 1,25 m. Deasupra gropii se afla un complex alcătuit dintr-o aglomerare de cioburi hallstattiene și pietre cu bucăți mari de chirpici. Groapa nu a fost cercetată complet, fiind numai trecută în plan.

Groapa nr. 3 (Gr.₃) — A apărut tot în S₁A și are aceeași poziție stratigrafică ca și Gr.₂, umplutura fiind de asemenea identică. Aflată parțial sub marmorul dintre S₁A și S₁B, Gr.₃ are un diametru al gurii de 0,60 m.

În afara locuinței nr. 1 și a celor trei gropi, în cursul săpăturii au mai fost surprinse și câteva grupuri distincte de fragmente ceramice, pietre și chirpici, pe care le-am considerat de asemenea

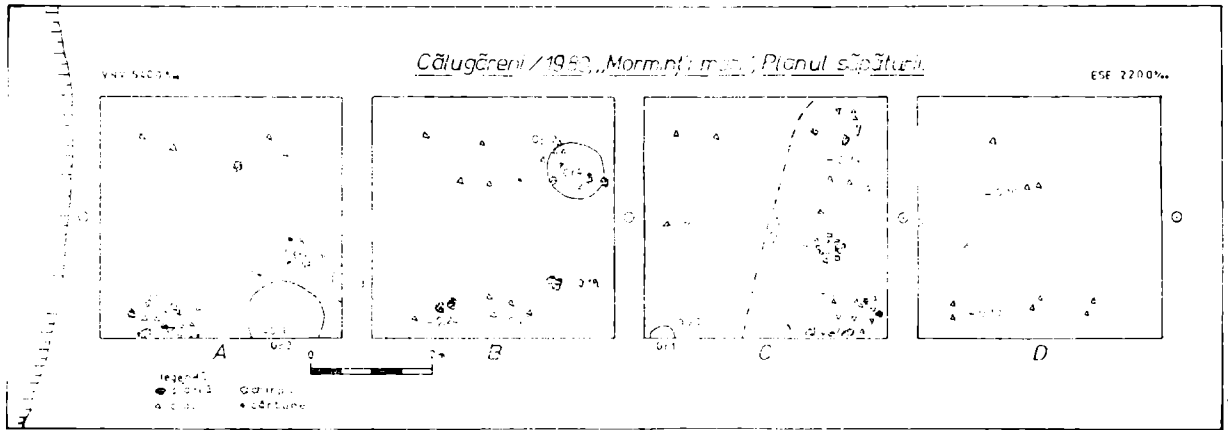

Fig. 1. Călugăreni, jud. Gorj. Planul săpăturilor.

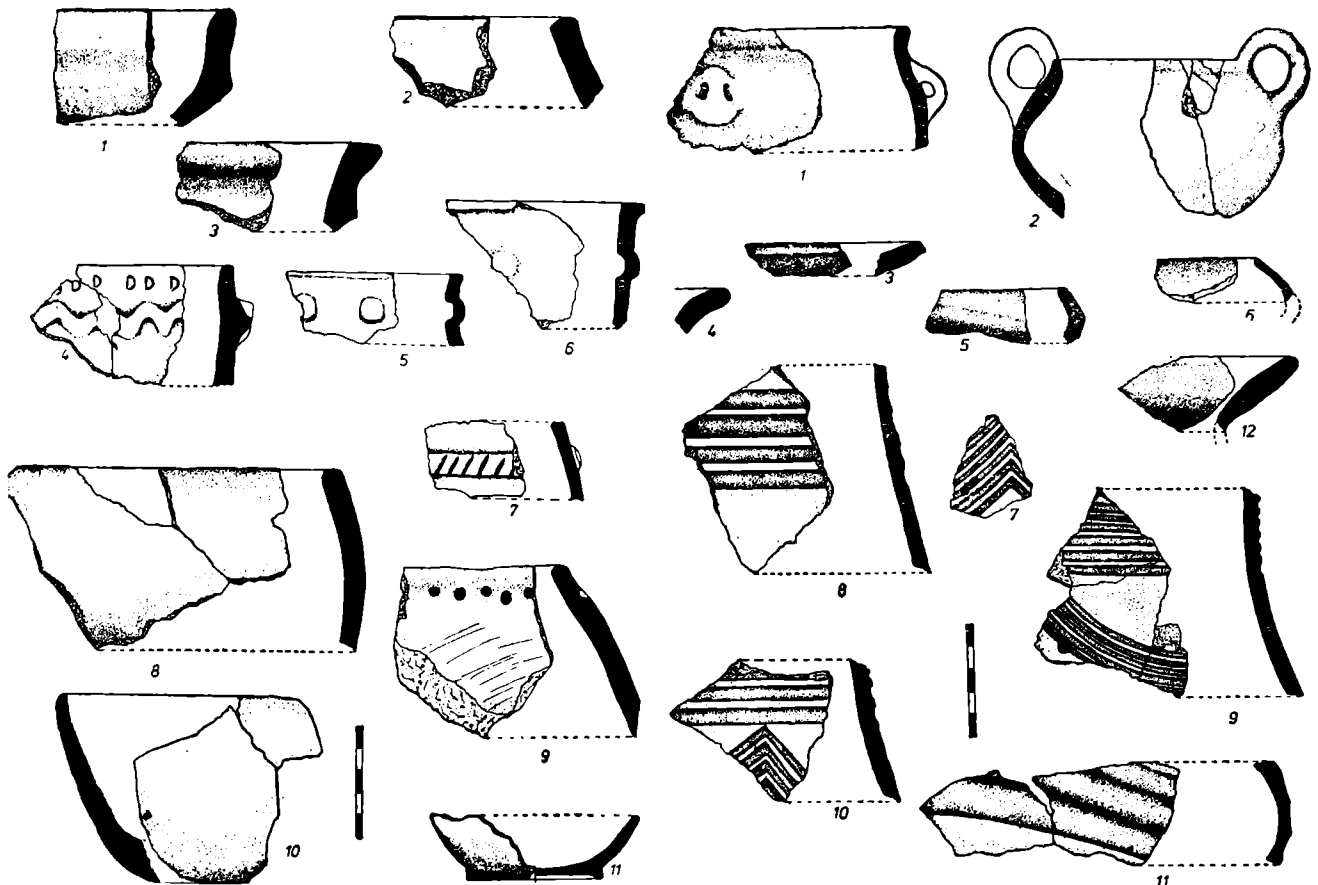

Fig. 2. Călugăreni, jud. Gorj. 1-3 ceramică Sălcuța; 4-11 ceramică Verbicioara.

Fig. 3. Călugăreni, jud. Gorj. 1-2 ceramică Verbicioara; 3-11 ceramică Virtop.

ca fiind complexe, dar de suprafață, deschise. Acestea sînt următoarele:

Complexul nr. 1 (Cpl.₁) — Aflat în S₁A la -0,30 m, complexul era constituit din fragmente ceramice de culoare neagră și cărămizie, decorate cu caneluri, provenind de la două vase mari, precum și din fragmente de străchini cu marginea arcuită spre interior. Împreună se mai găseau câteva pietre mai mari și bucăți masive de chirpici. Parțial, complexul suprapunea Gr.₂.

Complexul nr. 2 (Cpl.₂) — A fost descoperit în S₁B la -0,20 m și era alcătuit din pietre și cioburi dintr-o pastă cenușie, zgrunțuroasă, cu mult nisip, din care unele provin de la un vas borcan lucrat la roata de mînă.

Complexul nr. 3 (Cpl.₃) — Se găsea în S₁C la -0,24 m și era constituit dintr-un grup de pietre și cioburi, între care se remarcă o ceașcă cu două torți supraînălțate, lucrată dintr-o pastă neagră cu nisip fin.

Materialul arheologic cuprinde în principal ceramică. Aceasta se găsește într-o stare deosebit de fragmentară și este foarte corodată, probabil datorită acidității solului, fiind uneori relativ dificil de reconstituit formele.

În stratul brun închis au apărut, sporadic, câteva fragmente ceramice provenind de la străchini sau castroane lucrate din pastă neagră amestecată cu un nisip cu bobul mic (fig. 2/1-3). Analogii pentru formele respective găsim în ceramica Sălcuța IV (Berciu 1961a; Roman 1971).

Cea mai mare parte a cioburilor descoperite în solul brun închis și în locuința nr. 1 aparțin culturii Glina. Se remarcă vasele lucrate din pastă grosieră, de culoare cărămizie, cu marginea ușor evazată (fig. 2/5), cu marginea dreaptă (fig. 2/4) sau cu marginea ușor lătită spre exterior (fig. 2/6). Decorul este constituit din șiruri de găuri-buton, dispuse sub margine (fig. 2/5-6), sau briu organic alveolat și împunsături semicirculare în pastă, așezate imediat sub marginea vasului (fig. 2/4). Apar și briuri organice crestate, așezate pe umărul vasului (fig. 2/7). Tot din pastă de culoare cărămizie, cu mult nisip în amestec, este și un castron cu corpul aproximativ emisferic, cu marginea simplă (fig. 2/10). O altă categorie ceramică este cea lucrată dintr-o pastă mai bună, amestecată cu nisip cu bobul mic, arsă la brun închis sau negru. Pentru această specie s-a putut reconstitui doar o singură formă și anume castronul cu corp globular și marginea arcuită spre interior (fig. 2/8-9). Un singur exemplar este decorat cu un șir de împunsături circulare, așezat sub marginea vasului, acoperit cu un slip brun cu urme de lustru mecanic (fig. 2/9). Atît pentru forme cit și pentru ornamentare găsim analogii bune și numeroase în olăria culturii Glina (Nestor 1927-1932; Roman 1976).

La partea superioară a stratului brun închis a fost descoperit Cpl.₃. Din fragmentele ceramice ce intrau în alcătuirea acestuia s-a putut reconstitui parțial o ceașcă din pastă neagră amestecată cu nisip foarte fin, cu corpul bombat, gîtul scund,

marginea dreaptă și cu două torți supraînălțate, trase din buză (fig. 3/2). Mai notăm, tot din același strat, un fragment de fund inelar, provenit de la o ceașcă asemănătoare, tot din pastă arsă în mediu reducător (fig. 2/11), precum și un fragment din pastă de culoare cărămizie, amestecată cu nisip cu bobul fin, aparținînd unui vas cu corp globular, marginea scurtă și dreaptă, cu două torți laterale (fig. 3/1). Formele, în special ceașca cu două torți supraînălțate, sînt caracteristice pentru ceramica culturii Verbicioara, mai precis unei faze timpurii a acesteia, cînd se fac simțite influențele grupului cultural Zimnicea-Plovdiv (Berciu 1961b; 1976; Morintz 1978).

Ceramica din depunerea neagră cu mult chirpic, foarte numeroasă, a apărut atît în strat, cit și în complexul de suprafață amintit (Cpl.₁). Din punctul de vedere al tehnicii de lucru se poate deosebi o specie de uz comun, amestecată cu mult nisip cu bobul mare în pastă, arsă de regulă la cărămiziu, cu pete, și o altă fină, în amestecul pastei intrînd puține cioburi pisate și nisip cu bobul mărunt, arsă fie la negru și cu un luciu metalic, păstrat doar pe unele cioburi, fie acoperite cu un slip fin de culoare cărămizie deschisă. Pentru categoria fină formele sînt: vas mare, pintecos, cu gît tronconic și marginea lată răsfrîntă, uneori fațetată (fig. 3/3-4; 7-12). Ornamentația constă din caneluri înguste, dispuse în benzi orizontale sub marginea vasului sau în ghirlande pe gît (fig. 3/7-10), iar pe pintec caneluri scurte, late, așezate oblic (fig. 3/11); strachina, cu marginea arcuită spre interior, simplă (fig. 3/6) sau cu caneluri oblice (fig. 3/5). Ceramica de uz comun cuprinde vase de dimensiuni mari, cu pereții groși. Recipientele au gura dreaptă (fig. 4/1-2) sau ușor strînsă (fig. 4/3,5). La un exemplar marginea este fațetată la exterior (fig. 4/5). Vasele acestei categorii sînt ornamentate cu briuri organice, duble, crestate (fig. 4/1), briuri organice alveolate, simple (fig. 4/2, 4-5), sau duble (fig. 4/3), trăsătura principală constituind-o puternica reliefare a briurilor. O altă formă a categoriei de uz comun este castronul cu corpul aproximativ emisferic, cu toartă groasă supraînălțată și cu un briu simplu, alveolat, așezat sub buză (fig. 4/6). Cele mai bune analogii le găsim în ceramica grupului Vîrtop (Berciu 1939; 1961; Hänsel 1976) pentru ambele categorii și în ceramica grupului Susani (Stratan, Vulpe 1977) pentru vasele pintecoase și străchinile din categoria fină.

Ceramica aparținînd nivelului negru cu pietriș, din care face parte și Gr.₁, se împarte în două categorii din punctul de vedere al tehnicii de lucru și anume, în categoria lucrată la roata de mînă, dintr-o pastă zgrunțuroasă, cu mult nisip, acoperită cu un strat fin de lut și arsă la cărămiziu închis sau la cenușiu-gălbui, de culoare neagră în spărtură și categoria lucrată la roata rapidă, dintr-o pastă de bună calitate, amestecată cu un nisip fin, arsă foarte bine, de culoare cărămizie. Pentru prima categorie forma care s-a putut reconstitui este vasul-borcan, cu umerii ridicați,

cu gît scund și marginea puternic răsfrîntă, la exterior buza prezentînd o șanțuire, vasul fiind lipsit de decor (fig. 5/2). Pentru categoria lucrată la roata rapidă forma reconstituită este oala-borcan, cu umerii rotunjiți și marcați de un prag, gîtul relativ scund, marginea răsfrîntă,

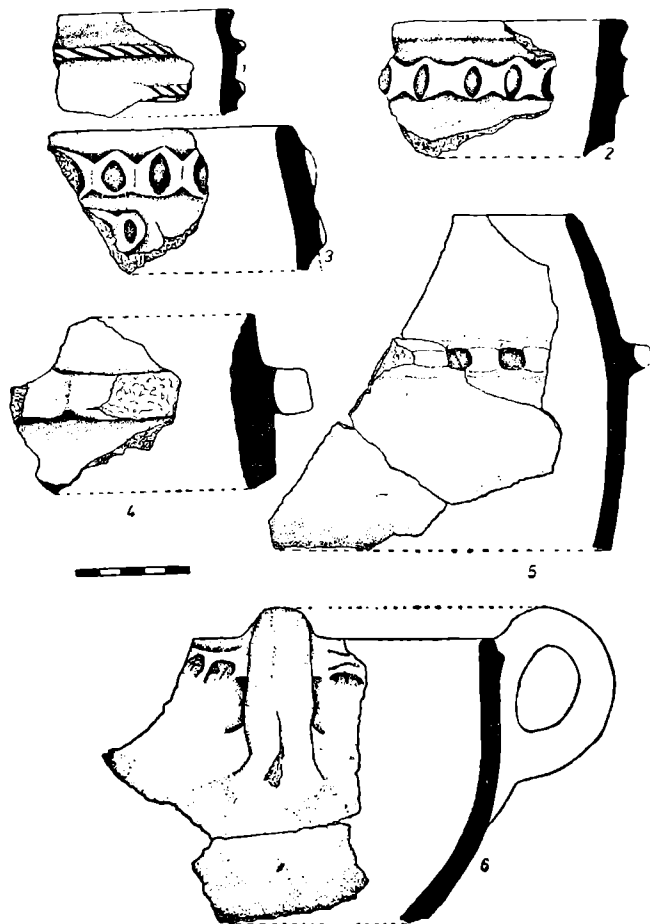

Fig. 4. Călugăreni, jud. Gorj. Ceramică Vrltop.

vasul fiind decorat cu trei linii în val, realizate destul de stîngaci, dispuse pe gît și umăr și creștături pe buză (fig. 5/1). Pe baza analogiilor din Transilvania (Horedt 1956; Năgler 1969; Alexandrescu și al. 1973), sau de la sud de Carpați, mai precis de la Cetățeni (Chițescu 1975a; 1975b), atribuim aceste materiale secolelor XII–XIII.

În sfîrșit, în stratul vegetal, au mai apărut o serie de fragmente ceramice provenind de la vase lucrate numai la roată, din pastă bună, arsă la negru sau cărămiziu, din care notăm cîteva buze de vase borcan, cu profilul în „S” și buza profilată (fig. 5/3–5). Mai notăm și un fragment de cahlă pătrată (fig. 5/6). Toate acestea se pot data foarte bine în secolul XV, poate și în cel următor (Cantacuzino 1971).

În afara fragmentelor ceramice, în stratul brun închis, s-au mai găsit cîteva așchii și frag-

mente de lame dintr-un silex gălbui. În depunerea neagră au fost găsite bucăți mari de chirpici purtînd amprente de nuiele, ceea ce ne face să credem că provin de la o locuință de suprafață incendiată. Tot în acest nivel s-a mai găsit și o piatră de rîșniță.

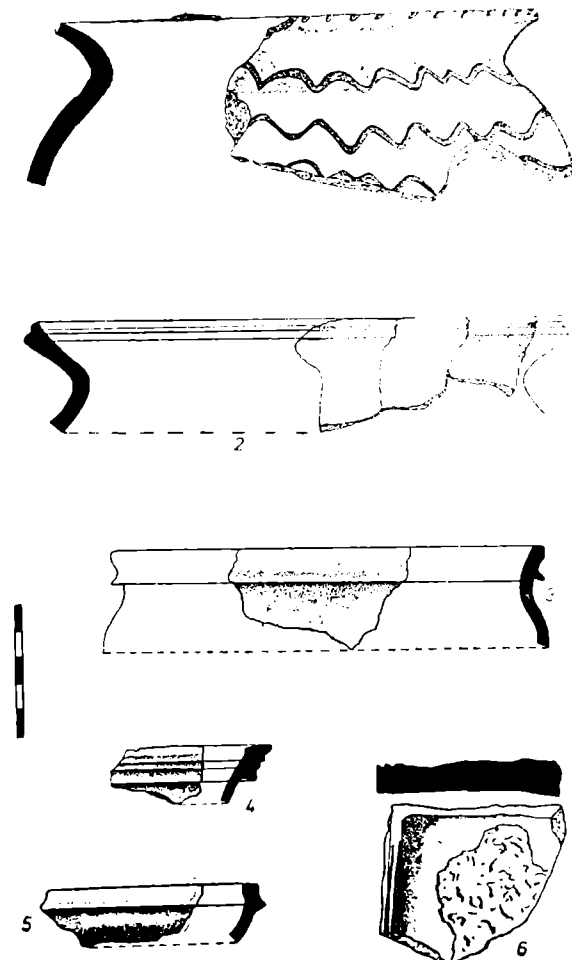

Fig. 5. Călugăreni, jud. Gorj. 1–2 ceramică din secolele XII–XIII; 3–6 ceramică din secolele XV–XVI.

Recapitulînd, stațiunea de la Călugăreni „Moriniții mari” cuprinde mai multe etape de locuire după cum urmează:

1. Locuire de tip Sălcuța IV, documentată deocamdată sporadic, numai prin cîteva fragmente ceramice. Materiale Sălcuța IV au mai fost semnalate în zonă, de pildă la Cloșani, la 8 km în amonte pe Motru (Berciu 1939).

2. Locuire Glina, documentată prin locuința nr. 1 și materialele din stratul brun închis. Descoperiri Glina în nordul Gorjului se mai cunosc la Bengești–Ciocadia³.

3. Locuire aparținînd culturii Verbicioara, faza a IV-a, după D. Berciu. În Gorj astfel de mate-

³ Așezarea Glina de la Bengești–Ciocadia a fost identificată în cursul periegezei din aprilie 1980. Independent, așezarea mai fusese identificată și de Petre Gherghie.

riale se cunosc deja la Baia de Fier (Berciu 1961b), Ceplea—Broșteni (material în Muzeul Județean Țirgu Jiu) și Bărbătești (materiale în Muzeul județean Țirgu Jiu, aparținând fazei Verbicioara III)⁴.

4. Locuire hallstattiană timpurie (Ha.A) de tip Virtop—Susani. Deocamdată în Gorj nu au fost încă semnalate și alte așezări, se cunosc însă depozite din seria Cinci-Suseni, ca cel de la Socu (Berciu 1939; Petrescu-Dîmbovița 1977).

5. Locuire medievală timpurie documentată prin materialele din nivelul negru cu pietriș și Gr.₁ datînd din secolele XII—XIII, în epoca la care se referă cunoscuta Diplomă a cavalerilor ioași. adică în vremea lui Litovoi (DRH, B, I, doc. nr. 1).

6. Locuire medievală datînd din secolele XV—XVI, adică din vremea primelor atestări documentare ale localității Padeș (DRH, B, I, doc. nr. 122 din 12 nov. 1463 și doc. nr. 129 din 5 nov. 1465).

Caracterul restrîns al săpăturilor, precum și o serie de dificultăți obiective, nu au permis o detaliere a cercetării, multe din problemele ivite urmînd a fi soluționate odată cu reluarea campaniei cu mijloace sporite în anul următor.

BIBLIOGRAFIA

- Alexandrescu 1973 = A. D. Alexandrescu, I. Pop și M. Marcu, *Raport asupra săpăturilor de la Ilărman, județul Brașov* (1961—1970), Materiale, 10.
- Berciu 1939 = D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova*.
- idem 1961 a = D. Berciu, *Contribuții la problemele neolitului în România, în lumina noulor cercetări*, Biblioteca de Arheologie, V, București.
- idem 1961 b = D. Berciu, *Die Verbicioara-Kultur, Dacia, N.S.*, 5.
- idem 1976 = D. Berciu, *Date noi privind sfîrșitul culturii Verbicioara*, SCIVA, 27, 2.
- DRH, B, I = *Documenta Romaniae Historica, seria B, Țara Românească, (1247—1500)*, București, 1966.
- Cantacuzino 1971 = Gh. I. Cantacuzino, *Cetatea Poenari*, SCIV, 22, 2.
- Chițescu 1975 = L. Chițescu, *O formațiune politică românească la nord și la sud de munții Făgăraș în secolul al XIII-lea*, Revista de Istorie, 28, 7.
- idem 1976 = L. Chițescu, *Cercetări arheologice la Cetățeni, județul Argeș* Cercet. Arh. 2.

Hänsel 1976 = B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau*, BAM 16, Bonn.

Horedt 1956 = K. Horedt, *Așezarea de la Sf. Gheorghe—Bedeháza*, Materiale, 2.

Morintz 1978 = S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic*, Biblioteca de Arheologie XXXIV, București.

Nägler 1969 = Th. Nägler, *Cercetările de la Breaza (Făgăraș)*, St. Com. Sibiu, 14.

Nestor 1927 = I. Nestor, *Fouilles de Glina, Dacia*, 3—4. Petrescu-Dîmbovița 1977 = M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Biblioteca de Arheologie, XXX, București.

Roman 1971 = P. Roman, *Strukturänderungen des Endneolithikums im Donau-Karpaten-Raum*, Dacia, N.S., 15.

idem 1976 = P. Roman, *Die Glina III-Kultur*, PZ, 51, 1. Stratan-Vulpe 1977 = I. Stratan und A. Vulpe, *Der Hügel von Susani*, PZ, 52, 1.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT CĂLUGĂRENI, GORJ COUNTY

ABSTRACT

In autumn 1980 a settlement from the upper Motru valley was investigated. Six dwelling levels were discovered as follows:

1. Level belonging to the Sălcuța IV culture (only potsherds) — fig. 2/1—3;
2. Level of the Glina III culture with a pit-dwelling (fig. 2/4—10);
3. Level belonging to the fourth phase of the Verbicioara culture (fig. 2/11; 3/1—2);
4. An Early Iron Age (Ha.A) level of Virtop-Susani type (fig. 3/3—12; 4/1—6);
5. An Early Medieval Level dated in the XIIth—XIIIth centuries (fig. 5/1—2);
6. A Medieval level dated in the XVth—XVIth centuries (fig. 5/3—6).

EXPLANATION OF THE FIGURES

- Fig. 1. Călugăreni, Olt county. Plan of the excavations.
- Fig. 2. Călugăreni, Olt county. 1—3 pottery — Sălcuța culture 4—11 pottery-Verbicioara culture.
- Fig. 3. Călugăreni, Gorj county. 1—2 pottery-Verbicioara culture; 3—11 pottery-Virtop culture.
- Fig. 4. Călugăreni, Gorj county. Pottery-Virtop culture.
- Fig. 5. Călugăreni, Gorj county. 1—2 pottery from the XII—XIII centuries; 3—6 pottery from the XV—XVI centuries.

⁴ La Bărbătești întreprinde cercetări, de mai multă vreme, într-o așezare Latène, Petre Gherghe."